

Cryptobezit in Nederland: stand van zaken

Update van het marktonderzoek onder Nederlandse consumenten

Publicatiedatum: 19-dec-2018

Autoriteit Financiële Markten

De AFM maakt zich sterk voor eerlijke en transparante financiële markten.

Als onafhankelijke gedragstoezichthouder dragen wij bij aan duurzaam financieel welzijn in Nederland.

Inhoudsopgave

1. Managementsamenvatting	4
2. Inleiding	5
2.1 Verantwoording	6
3. Waarschuwing van de AFM	7
4. Dalende interesse in crypto's	9
4.1 De dalende interesse verklaard	10
5. ICO's	13
6. Conclusie	15

1. Managementsamenvatting

In 2017 nam de interesse in crypto's toe en op het hoogtepunt begin 2018 hadden in totaal 580.000 Nederlanders crypto's in hun bezit. Inmiddels zijn de koersen gedaald en per oktober 2018 hadden nog 480.000 Nederlanders crypto's in bezit. De AFM heeft begin 2018 een eerste onderzoek gedaan naar cryptobezit bij consumenten en heeft mede op basis van dit onderzoek geconcludeerd dat de markt kenmerken vertoont van een financiële zeepbel. De AFM heeft de ontwikkelingen sindsdien gemonitord. In dit kader heeft de AFM in oktober 2018 een vervolgonderzoek gedaan naar de stand van zaken op de cryptomarkt.

De waarschuwingen van de AFM zijn nog steeds goed bekend bij cryptobezitters; 80% van de cryptobezitters geeft aan er bekend mee te zijn. Bovendien is het aandeel cryptobezitters dat aangeeft iets met deze waarschuwing te doen toegenomen van 25% naar 36%.

De interesse in crypto's is gedaald, sinds het begin van 2018 is het aantal consumenten dat in crypto's is gestapt afgenomen. De groep cryptobezitters is daarnaast minder met hun portefeuille bezig; men handelt minder en kijkt minder vaak naar de portefeuille in vergelijking met het begin van het jaar. De koersdalingen zijn de belangrijkste reden voor de gedaalde interesse. Daarnaast blijkt dat er nog maar weinig cryptobezitters winst maken en dat er weinig interesse in crypto's is als betaalmiddel.

Een belangrijke ontwikkeling onder ICO-deelnemers is dat het risicobewustzijn is toegenomen. De kans op verlies van de inleg wordt hoger ingeschat dan in het begin van het jaar. Daarnaast is ook de interesse in ICO's gedaald. Koersdalingen en angst voor fraude en scams zijn hiervoor de belangrijkste redenen.

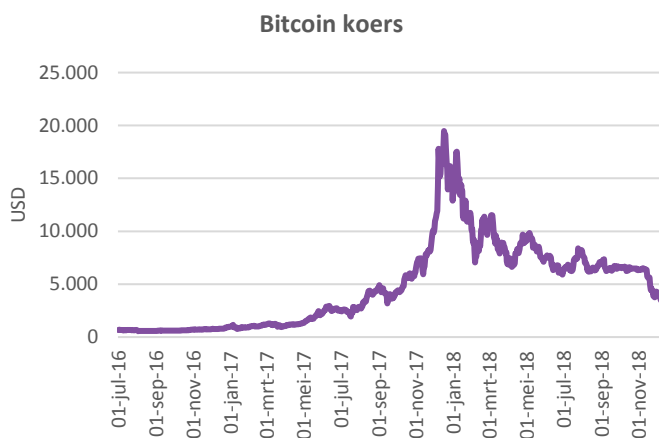
Het beeld uit het vorige onderzoek dat Nederlandse consumenten redelijk beheerst met crypto's zijn omgegaan, lijkt hiermee te zijn bevestigd. Ondanks de daling van de interesse zijn er echter nog veel consumenten met crypto's. De AFM blijft de markt hierdoor scherp in de gaten houden. De AFM blijft bijvoorbeeld kritisch op initiatieven van onder toezicht staande instellingen in relatie tot crypto's, onder meer om voorzienbare teleurstellingen bij consumenten te voorkomen.

Momenteel stelt de AFM met DNB een gezamenlijk advies op aan de minister van Financiën over een passende reactie op de opkomst van crypto's en ICO's. Dit advies wordt naar verwachting begin 2019 gepresenteerd. De bevindingen van dit onderzoek zijn onderdeel van het advies.

2. Inleiding

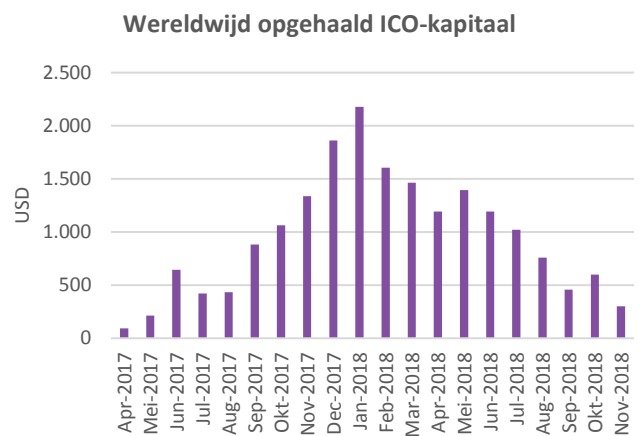
Crypto's hebben een bewogen periode achter de rug. De koers van Bitcoin, de eerste en grootste crypto, steeg in 2017 van minder dan USD 1.000 tot bijna USD 20.000. In 2018 daalde de koers echter weer tot onder de USD 4.000, een daling van ruim 80% (Figuur 1). Eenzelfde patroon is zichtbaar bij het opgehaalde kapitaal met *Initial Coin Offerings* (ICO's; Figuur 2).¹ Na een piek van bijna USD 2.500 mln opgehaald kapitaal in januari 2018, is dit sindsdien iedere maand afgenomen tot minder dan USD 300 mln in november 2018.

Figuur 1

Bron: CoinMarketCap

Figuur 2

Bron: Autonomous Research

Ook in Nederland is deze neerwaartse beweging van de markt zichtbaar. Nadat het aantal Nederlanders met crypto's spectaculair is gestegen van 150.000 in september 2017 naar 580.000 in januari 2018, is dit inmiddels gedaald tot 480.000 in oktober 2018 (Figuur 3). Sinds januari zijn er 130.000 cryptobezitters uitgestapt en 30.000 ingestapt, waardoor er netto 100.000 minder cryptobezitters zijn.

Figuur 3

Bron: Kantar TNS

¹ Vanwege de ongereguleerde aard van ICO's zijn geen officiële cijfers beschikbaar. Er zijn wel schattingen van diverse partijen. Deze schattingen verschillen onderling maar vertonen een vergelijkbaar patroon.

De AFM heeft mede op basis van eerder onderzoek geconcludeerd dat de cryptomarkt kenmerken vertoont van een financiële zeepbel. Consumenten stapten destijds in met de verwachting snel geld te verdienen en deden dat op het hoogtepunt van de markt in toenemende mate op advies van vrienden en bekenden. Tegelijkertijd concludeerde de AFM dat Nederlandse consumenten over het algemeen redelijk beheerst zijn omgegaan met crypto's. Men stapte in met kleine bedragen, deed dat met eigen geld en verwachtte niet in de problemen te komen als de koers zou instorten.

Gegeven het grote aantal cryptobezitters in Nederland en de volatiele ontwikkelingen monitort de AFM de cryptomarkt. In dit kader heeft de AFM een vervolgonderzoek gedaan naar cryptobezit onder Nederlandse consumenten. Hiermee draagt de AFM bij aan lopende beleidsdiscussies.

2.1 Verantwoording

Dit rapport is een opvolging van het rapport dat de AFM in juli 2018 heeft gepubliceerd² en is gebaseerd op een marktonderzoek onder Nederlandse cryptobezitters dat in opdracht van de AFM is uitgevoerd door Kantar TNS. Het onderzoek is uitgevoerd in oktober 2018 en vloeit voort uit een eerdere *screeener* die in augustus is uitgevoerd en gebruik maakt van een voor de Nederlandse samenleving representatieve steekproef met ongeveer 35.000 respondenten. In deze monitor is onder andere de vraag gesteld of men crypto's heeft aangeschaft. Aan de respondenten die hebben aangegeven crypto's te hebben aangeschaft, is een aanvullende vragenlijst gestuurd waar dit rapport op is gebaseerd.

De aanvullende vragenlijst is beantwoord door 521 respondenten, waarmee voor de Nederlandse cryptobezitters representatieve uitspraken kunnen worden gedaan. In deze steekproef zijn de investeerders die aan een ICO hebben meegedaan (N=99) en de investeerders die meer dan 1000 euro hebben geïnvesteerd (N=251) oververtegenwoordigd, om voldoende respondenten te hebben om voor deze voor de AFM relevante groepen betekenisvolle uitspraken te kunnen doen. De uitkomsten van het aanvullende onderzoek zijn herwogen op basis van de oorspronkelijke *screeener*.

Daarnaast is van belang dat het onderzoek alleen betrekking heeft op consumenten die crypto's hebben aangeschaft. Het onderzoek biedt geen inzicht in de groep die, om wat voor reden dan ook, geen crypto's heeft aangeschaft. Er kunnen bijvoorbeeld dus geen uitspraken worden gedaan over wat mogelijke redenen waren om geen crypto's aan te schaffen.

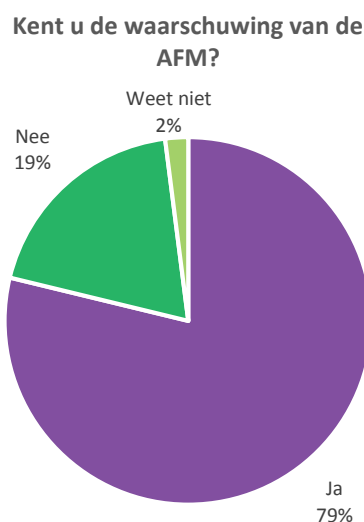
---

² [Investerings in crypto's in Nederland, AFM, 2018](#)

3. Waarschuwing van de AFM

De AFM heeft in 2017 en 2018 een aantal keer gewaarschuwd voor de risico's van crypto's.³ In het kader van het monitoren van de markt is van belang om te weten in hoeverre deze waarschuwing bij consumenten bekend is. Net als eerder in het jaar is de waarschuwing goed bekend en geeft ongeveer 80% van de cryptobezitters aan de waarschuwing te kennen (Figuur 4). Bovendien lijken de waarschuwingen serieuzer te worden genomen. Het aantal respondenten dat aangeeft iets met deze waarschuwingen te doen is toegenomen, van (in totaal) 25% naar 36% (Figuur 5). Vooral het aandeel van de cryptobezitters dat aangeeft terughoudender te zijn geworden door de waarschuwing is gestegen ten opzichte van januari, van 6% naar 16%.

Figuur 4

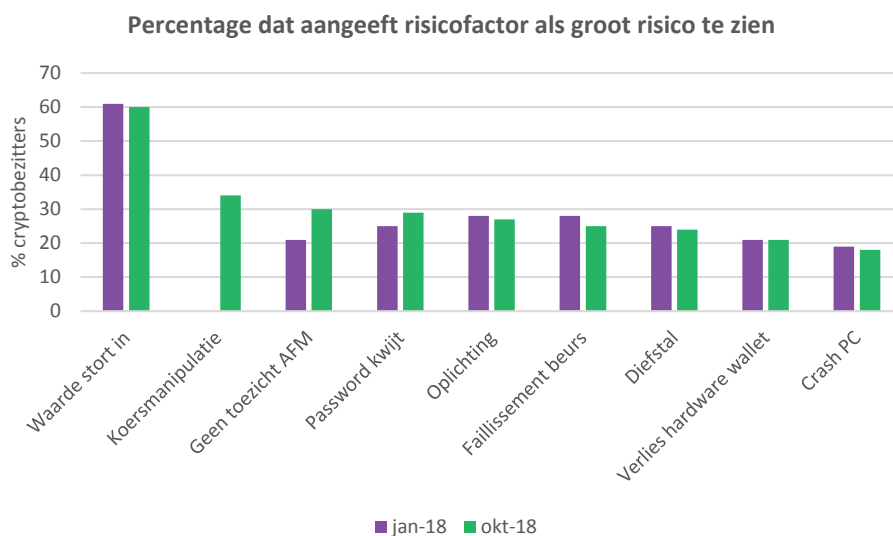
Figuur 5

Daarnaast zijn de meeste cryptobezitters zich nog steeds bewust van de risico's. Op de meeste risicofactoren is het percentage cryptobezitters dat aangeeft dat het een groot risico betreft ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van januari (Figuur 6). Het risico op een instorting van de koers blijft met afstand het meest herkende risico. Daarnaast valt op dat het gebrek aan toezicht het meest is gestegen als risicofactor ten opzichte van januari. In januari herkende 21% van de cryptobezitters dit als groot risico, nu is dat 30%. In dit onderzoek is ook gevraagd naar koersmanipulatie als risicofactor. Dit wordt door een groot deel van de cryptobezitters als groot risico gezien en is na een instorting van de koers het meest herkende risico.

³ Voor het eerst in [juni 2017](#). Daarnaast is ook in Europees verband gewaarschuwd door de risico's van crypto's, onder andere door Europese autoriteit voor effecten en markten (ESMA), de Europese bankautoriteit (EBA) en de Europese autoriteit voor verzekeringen en bedrijfspensioenen (Eiopa).

Figuur 6

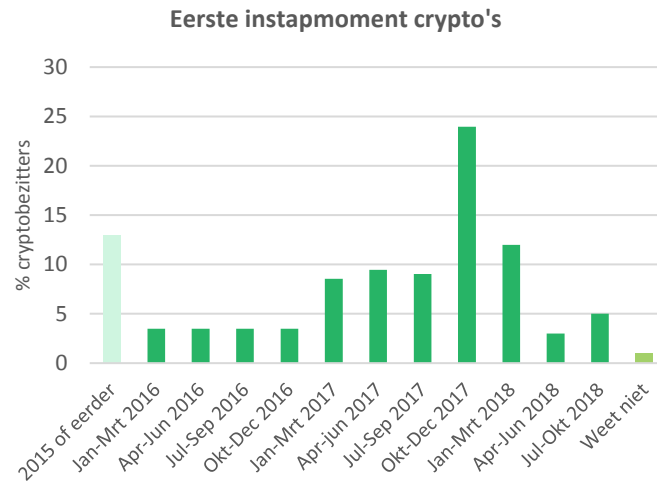
Tot slot zijn de ingelegde bedragen van de cryptobezitters niet veranderd. Net als in januari heeft twee derde van de cryptobezitters minder dan 1.000 euro ingelegd. Slechts 3% heeft meer dan 10.000 euro ingelegd. Dit is consistent met het feit dat een gokje wagen het belangrijkste motief is om crypto's aan te schaffen, zoals in het eerdere onderzoek is aangetoond. Het lijkt er dus niet op dat cryptobezitters zich er op het hoogtepunt van de markt ertoe hebben laten aanzetten om steeds hogere bedragen te in leggen.

4. Dalende interesse in crypto's

Uit de gedaalde koersen van crypto's valt af te leiden dat de interesse in crypto's is gedaald. Naast de gedaalde koersen blijkt de daling van de interesse ook uit een aantal andere indicatoren.

Figuur 7

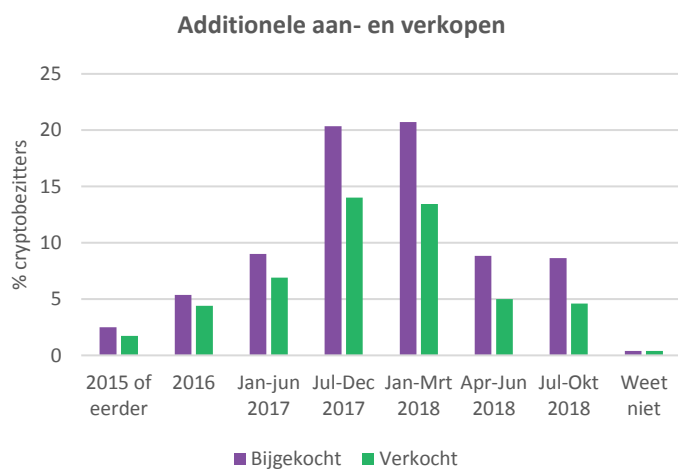
NB: Voor 2016 is alleen een jaarcijfer beschikbaar. Voor de leesbaarheid van de grafiek is deze gelijk verdeeld over de kwartelen.

Het meest opvallend is dat sinds het hoogtepunt van de markt begin 2018 weinig consumenten in crypto's zijn gestapt (Figuur 7). Bovendien doen de consumenten die zijn ingestapt minder met hun portefeuille. Het percentage dat aangeeft na de initiële aanschaf geen veranderingen te hebben aangebracht in de cryptoportefeuille is toegenomen van 30% in januari naar 41% nu (Figuur 8). Een uitsplitsing over tijd laat zien dat zowel de additionele aan- als verkopen van de bestaande bezitters na het eerste kwartaal van 2018 sterk zijn gedaald (Figuur 9).

Figuur 8

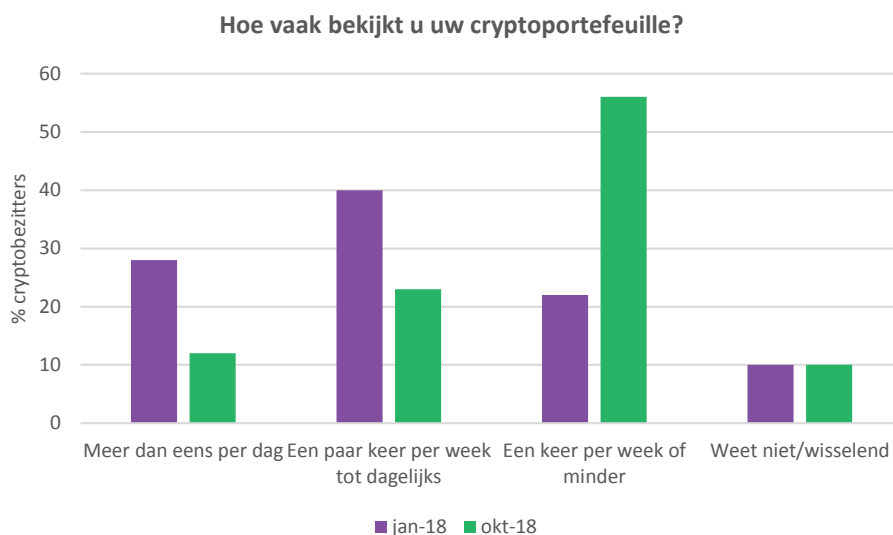

Figuur 9

Een andere indicator voor de gedaalde populariteit is dat men minder bezig is met de cryptoportefeuille. Op het hoogtepunt keek circa twee derde van de cryptobezitters vaker dan een keer per week naar de cryptoportefeuille en 28% keek zelfs meerdere keren per dag (Figuur 10). In oktober kijkt nog maar een derde vaker dan een keer per week naar de portefeuille en 12% meerdere keren per dag.

Figuur 10

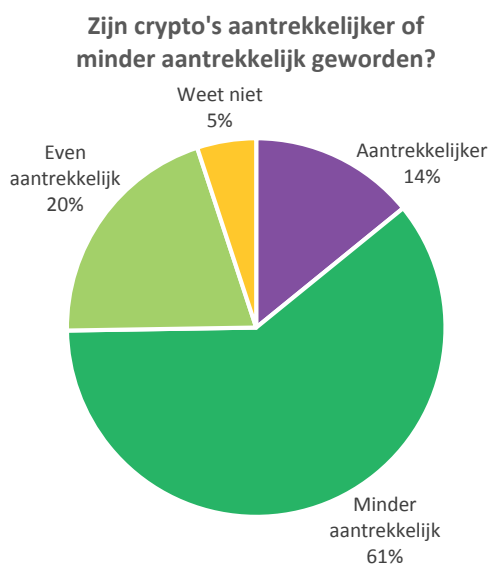

Hoewel de interesse in crypto's is gedaald en weinig nieuwe consumenten meer in crypto's zijn gestapt sinds januari 2018, zijn ook relatief weinig consumenten helemaal uitgestapt. Hier is geen duidelijke verklaring voor. De over het algemeen kleine geïnvesteerde bedragen in combinatie met de gedaalde koersen leiden tot een lage waarde van de portefeuille. Een mogelijke verklaring voor het feit er weinig consumenten zijn uitgestapt is dat het hierdoor niet de moeite waard is om de crypto's die men nog heeft te verkopen, en dat men de portefeuille verder vergeet. Een andere mogelijke verklaring is dat men bewust de crypto's vasthoudt ('HODL') in de hoop dat de koersen weer gaan stijgen. Tot slot kan het een rol spelen dat cryptobezitters weinig beleggingservaring hebben (meer dan de helft heeft geen andere beleggingen), en daardoor zonder een strategie met betrekking tot in- en uitstapmomenten in crypto's zijn gestapt.

4.1 De dalende interesse verklaard

Een meerderheid, 61%, geeft aan dat het aanschaffen van crypto's minder aantrekkelijk is geworden ten opzichte van het begin van het jaar (Figuur 11). De dalende koersen zijn hiervoor de belangrijkste reden (Figuur 12). Opvallend in deze figuur is dat er zowel groepen zijn die crypto's te volatiel vinden (te risicovol) als groepen die crypto's te weinig volatiel vinden. Dit wordt verklaard door een groep cryptobezitters die aangeeft gebruik te maken van de hoge volatiliteit van crypto's om te speculeren.

Figuur 11

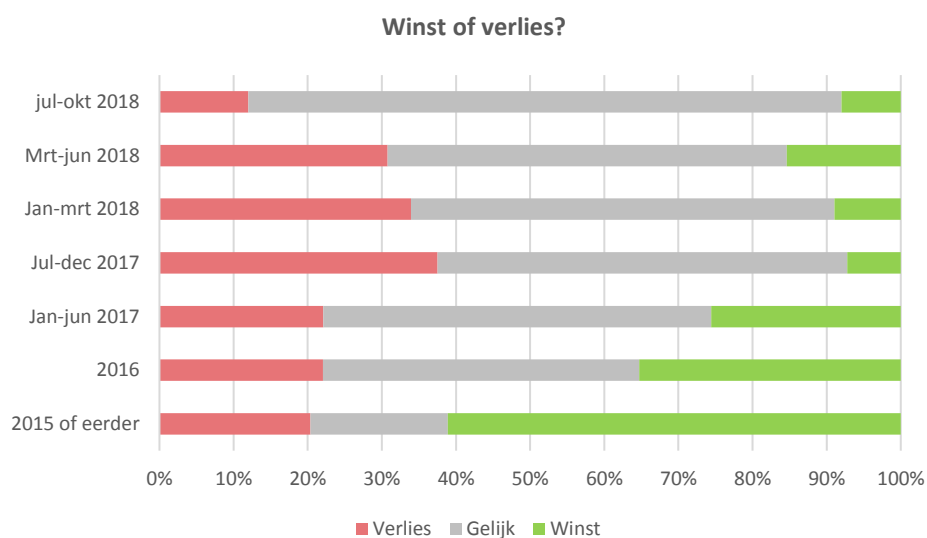
Figuur 12

Wat vermoedelijk een rol speelt in de dalende interesse in crypto's is dat er weinig winst meer wordt gemaakt. In de groep die in 2015 of eerder voor het eerst is ingestapt, staat ruimschoots meer dan de helft op winst (Figuur 13).⁴ Het percentage cryptobezitters dat op winst staat is echter gedaald voor iedere groep die later is ingestapt. In de groepen die op het hoogtepunt en daarna zijn ingestapt staat minder dan 10% van de cryptobezitters op winst (met uitzondering van de groep die in Q2 2018 is ingestapt, daar staat 15% op winst). In de groepen die na het hoogtepunt zijn ingestapt is het percentage dat verlies maakt echter ook gedaald ten opzichte van het hoogtepunt, vermoedelijk door de lagere volatiliteit van crypto's. Het percentage dat geen winst of verlies heeft gemaakt is juist toegenomen.

⁴ Merk op dat deze vragen door respondenten zijn beantwoord in categorieën (1-500, 500-1000, etc), winsten en verliezen binnen deze categorie kunnen niet worden geïdentificeerd. Het gaat bovendien om een schatting van de dagwaarde van de cryptoportefeuille, het is niet bekend of de winst ook is verzilverd.

Figuur 13

Tot slot is nog steeds nauwelijks interesse in crypto's als betaalmiddel, slechts 10% geeft aan dat de mogelijkheid om met crypto's te betalen een grote rol speelde bij de aanschaf. Alleen in de groep die voor 2015 al is ingestapt was dit aandeel hoger, namelijk 32%. De belangrijkste motieven om crypto's aan te schaffen zijn net als eerder dit jaar om een gokje te wagen en snel geld te verdienen. Daarnaast speelt het nog steeds voor veel cryptobezitters (75%) een rol dat de rente op de spaarrekening laag is. Crypto's zijn dus ook uit een uiting van de *search for yield*.⁵

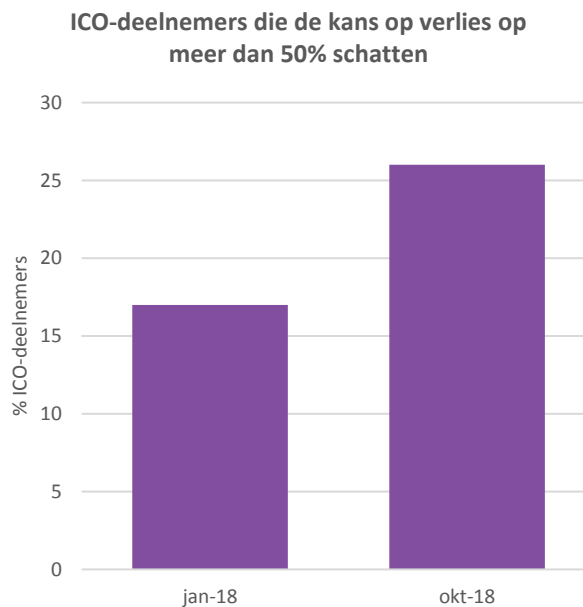
⁵ Zoals onder andere beschreven in [Trendzicht 2019](#).

5. ICO's

Het aantal ICO-deelnemers ten opzichte van de totale groep cryptobezitters is vergelijkbaar met januari 2018 en betreft nog steeds een kleine groep. Van de cryptobezitters heeft 10% wel eens meegedaan aan een ICO, waarvan de meesten (6%) hebben deelgenomen aan één ICO.

De belangrijkste ontwikkeling is dat het risicobewustzijn rond ICO's lijkt gestegen ten opzichte van het begin van het jaar. Het percentage ICO-deelnemers dat de kans op verlies van de inleg op meer dan 50% schat is gestegen (Figuur 14). In januari schatte 17% van de ICO-deelnemers hun kans op verlies in op meer dan 50%. In oktober is dit gestegen naar 26%. Dit hangt mogelijk samen met de waarschuwing van de AFM; ICO-deelnemers zijn gemiddeld beter bekend met de waarschuwing dan cryptobezitters in het algemeen. Zorgen over fraude dragen mogelijk ook bij aan het verhoogde risicobewustzijn.

Figuur 14

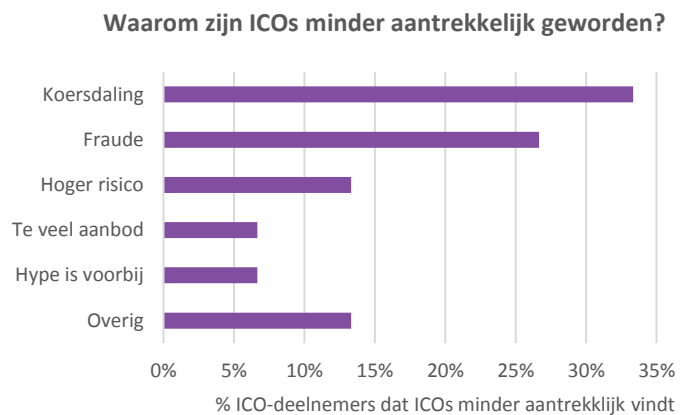

Net als bij crypto's in het algemeen, is de interesse in ICO's gedaald. Van de ICO-deelnemers vindt 43% ICO's minder aantrekkelijk geworden (Figuur 15). Dit beeld is wat minder uitgesproken is dan bij crypto's in het algemeen. Hoewel net als bij crypto's in het algemeen een kleine minderheid ICO's aantrekkelijker vindt geworden, vindt een groter deel van de ICO-deelnemers ICO's even aantrekkelijk gebleven in vergelijking met het begin van het jaar (35% in vergelijking met 20% voor crypto's in het algemeen).

Figuur 15

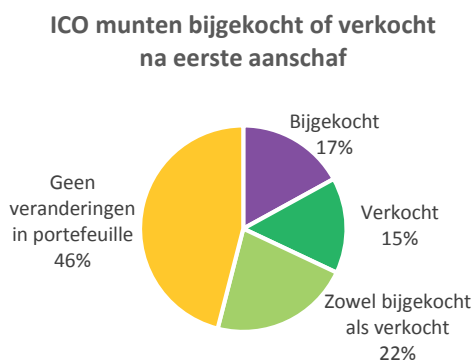
Figuur 16

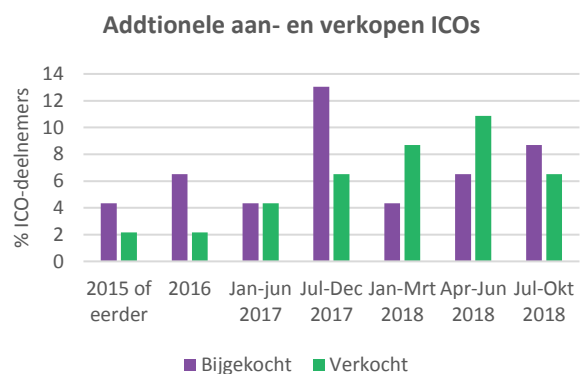
De dalende koersen zijn als belangrijkste reden gegeven voor het feit dat ICO's minder aantrekkelijk zijn geworden. Er zijn daarnaast veel ICO-deelnemers die zich zorgen maken over fraude (Figuur 16). Men geeft ook aan dat in de laatste maanden teveel ICO's zijn opgekomen en het daardoor lastig is om de bonafide en kansrijke ICO's te kunnen onderscheiden van de rest. Dit werkt ontmoedigend, waardoor men helemaal niet meer aan ICO's wil deelnemen.

Net als bij cryptobezitters in het algemeen heeft ruim 40% van de ICO-deelnemers na de initiële aanschaf geen wijzigingen meer aangebracht in de portefeuille. Het percentage van de ICO-deelnemers dat crypto's heeft verkocht, ligt iets hoger dan bij cryptobezitters in het algemeen (Figuur 17). Opvallend is dat het aantal bijkopers tot eind 2017 groter is dan het aantal verkopers, maar dat dit sindsdien is omgedraaid (Figuur 18). De belangrijkste reden van ICO-deelnemers om te verkopen is om winst te nemen.

Figuur 17

Figuur 18

6. Conclusie

De interesse voor crypto's lijkt voorlopig over het hoogtepunt heen te zijn. Crypto's waren voor een groot deel van de consumenten een manier om een gokje te wagen met een klein bedrag. Als dit gokje zich niet uitbetaalt, is de interesse snel weer verdwenen. Hoewel dit niet de uitkomst is waarop de meeste consumenten hadden gehoopt, lijkt de schade van deze aanraking met een financiële bubbel voor de meeste consumenten beperkt te zijn gebleven.

Het beeld uit het vorige onderzoek van de AFM dat consumenten redelijk beheerst met crypto's zijn omgegaan lijkt hiermee te zijn bevestigd. Hoewel veel consumenten crypto's hebben aangeschaft, zijn de ingelegde bedragen ook op het hoogtepunt van de markt over het algemeen beperkt gebleven en zijn consumenten zich bewust van de risico's. De waarschuwing van de AFM in combinatie met de sterke bewegingen van de markt hebben mogelijk verder bijgedragen aan het risicobewustzijn. Bovendien zijn consumenten zich steeds beter bewust van de misstanden in de markt, zoals koersmanipulatie en fraude.

Ondanks de daling van de interesse, heeft nog steeds een groot aantal consumenten zijn crypto's aangehouden. Dit is aanleiding voor de AFM om de ontwikkelingen te blijven volgen. De AFM treedt op tegen het aanbod van op crypto gebaseerde financiële dienstverlening zonder vergunning en blijft kritisch op cryptogereleerde activiteiten van onder toezicht staande instellingen.

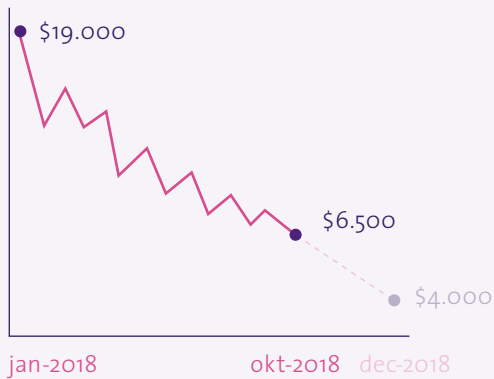
Momenteel stelt de AFM met DNB een gezamenlijk advies op aan de minister van Financiën over een passende reactie op de opkomst van crypto's. Dit advies wordt naar verwachting begin 2019 gepresenteerd. De bevindingen van dit onderzoek zijn onderdeel van het advies.

De stand van zaken op de cryptomarkt

De AFM heeft in oktober 2018 opnieuw onderzoek laten doen onder ruim 500 cryptobezitters naar crypto's en Initial Coin Offerings (ICO's)

Bitcoinkoers en ICO-markt hard onderuit...

Bitcoinkoers
-68%

Wereldwijd maandelijks opgehaald ICO-kapitaal
-88%

sept-2017

150.000

jan-2018

580.000

okt-2018

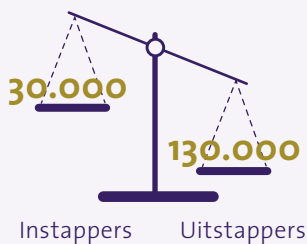

480.000

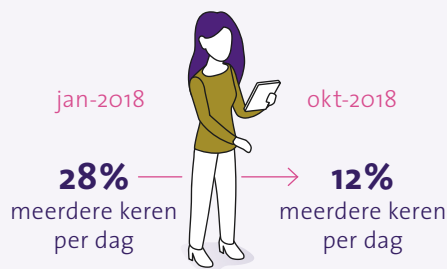
...minder Nederlanders met crypto's

De interesse in crypto's sinds januari flink gedaald

Weinig nieuwe instappers

Cryptoportefeuille minder gecheckt

Cryptobezitters kopen nog weinig bij

Meest erkende risicofactoren

Waarde stort in **60%**

Koersmanipulatie **34%**

Geen toezicht **30%**

80% kent waarschuwingen AFM

jan-2018

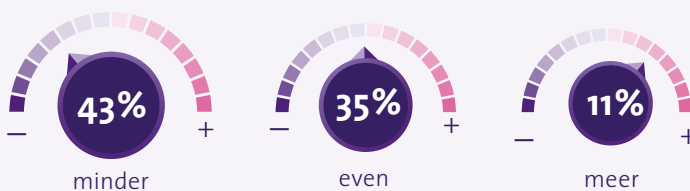

okt-2018

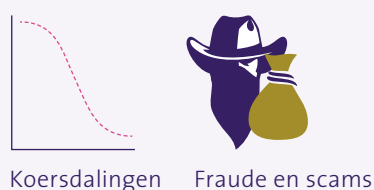
25% — 'Ik ben terug-houdender/kritischer' —> 36%

ICO-markt voor velen het Wilde Westen

Sinds januari ICO's minder aantrekkelijk

Belangrijkste redenen

Risicobewustzijn ICO's gestegen

jan-2018

okt-2018

17% — 'Ik schat kans op verlies groter dan 50%' —> 26%

Autoriteit Financiële Markten
T 020 797 2000 | F 020 797 3800
Postbus 11723 | 1001 GS Amsterdam
www.afm.nl

De tekst van deze publicatie is met zorg samengesteld en is informatief van aard. U kunt er geen rechten aan ontleen. Door veranderende wet- en regelgeving op nationaal en internationaal niveau is het mogelijk dat de tekst niet actueel is op het moment dat u deze leest. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is niet aansprakelijk voor de eventuele gevolgen – bijvoorbeeld geleden verlies of gederfde winst – ontstaan door of in verband met acties ondernomen naar aanleiding van deze tekst.